

El taló d'Aquil·les de

A Guatemala, ara és el moment de parlar d'allò que ha estat silenciats durant tant de temps: de culpabilitats. L'èxit de les negociacions del mes de març entre el Govern guatemalenc i l'URNG (Unió Revolucionària Nacional Guatemalena) i la pressió de les Nacions Unides han obligat a posar sobre la taula la comissió de la veritat. Aquest tema ha estat causa de fracàs en les negociacions tots aquests dos darrers anys.

“Una comissió de la veritat és inviable. No acceptarem la recerca de la revenja (...) l'exèrcit no ha de sortir deshonrat”, afirma el president de la Comissió Governamental de Pau, Héctor Rosada. “Nosaltres no descansarem fins que no surtin a la llum tots els crims”, rebateja Rosalina Tuyuc, dirigent d'una de les associacions de familiars de les víctimes de la repressió.

150.000 morts, 45.000 desapareguts, un milió de desplaçats interns i 45.000 refugiats a Mèxic. Aquestes xifres implacables descriuen fredament trenta-tres anys d'una guerra civil sagrant. Parlar de responsabilitats obre ferides i per tal de no despertar gaire passions les parts en conflicte han optat per apartar aquest tema trencadís de la resta i de tractar-lo a Oslo (amb un nom diferent: Comissió de l'Aclarament Històric). Mentrestant, la resta de punts continuen negociant-se a Mèxic. Segons el calendari aprovat al març, aquest mes s'ha de tractar de la tornada a casa de refugiats i de desplaçats interns. “Al final han fet servir la tàctica aplicada a vegades en la negociació de la Constitució espanyola: els temes que molestaven els deixaven per als sopars d'Alfonso Guerra i d'Abril Martorell”, resumeix Joan Font, polítòleg especialista en Centramèrica.

La reunió d'Oslo dona esperances als supersticiosos perquè a la capital noruega fou signat l'any 1990 un acord històric entre el Govern de Vinicio Cerezo i la cúpula de l'URNG. Aquella reunió va posar les bases del lent procés negociador que totes dues parts volen cloure cap al desembre d'enguany.

Guatemala no és el Salvador. A Centramèrica, se li enquesta Guatemala. És l'únic país de l'àrea amb una guerrilla activa des que el FMLN salvadorenc deposà les armes i la “contra” assolí a Nicaragua el seu objectiu. La comunitat internacional perd la paciència, però Guatemala no és tan sensible a la pressió nord-americana com el Salvador.

Per a l'exèrcit salvadorenc l'ajut nord-americà era essencial per a vèncer la guerrilla. A Guatemala els insurgents són més febles que no el

El Govern guatemalenc i la guerrilla es reuniran ben aviat a Oslo per tractar del punt més delicat de les negociacions de pau: de la comissió de la veritat. Més de trenta anys de guerra bruta fan difícil de remoure el passat.

FMLN, i l'exèrcit és més sòlid i independent que no el del Salvador. Segons Joan Font, “és un exèrcit fins i tot una mica anti-nord-americà; és molt nacionalista i reticent a deixar-se dir el que ha de fer”.

Al Salvador van crear una comissió de la veritat que va treure a la llum violacions dels drets humans de tota mida i color. El 90% degudes a l'exèrcit i el 10%, al FMLN. A Guatemala l'exèrcit no vol tastar aquesta medicina i argumenta que ningú no pot jutjar-lo d'haver fet tan bé la feina que fins i tot ha derrotat la guerrilla dos cops. “Cap exèrcit del món no s'està amb els braços plegats davant els atemptats terroristes, i l'exèrcit guatemalenc s'ha encarregat de la solució dels problemes del país durant molts anys”, diu Edith Vargas, portaveu de l'exèrcit guatemalenc. Les forces armades consideren que van plantar cara a l'amenaça comunista durant tota la llarga guerra freda i que això no els ho poden retreure.

L'opinió de l'exèrcit no es pot passar per alt. A Guatemala no és sols un instrument de l'oligarquia, com al Salvador, sinó un poder en si mateix. Tan sòlid com l'immens edifici del Banc de l'Exèrcit que s'aixeca al bell mig de la ciutat de Guatemala. Trenta-dos anys de dictadures militars li han donat un poder econòmic real.

L'URNG tampoc no pot passar per alt les demandes de les seves bases. Per als supervivents de la política de “terra arrasada”, que va destruir 440 poblacions per privar la guerrilla del suport del camp, la guerra freda no és cap argument. Encara avui apareixen fosses clandestines, i a cada troballa els veïns dels pobles del voltant compleixen el ritu macabre de sepulturar-ne els ossos. No obliden els morts.

La influència de Chiapas. Vuit mesos després de la paralització de les converses, el 6 de gener d'enguany, es reunia la guerrilla i el Govern guatemalenc. Mentre seien a la capital de Mèxic, al sud, a Chiapas, un grup guerriller anomenat Ejército Zapatista de Liberación Nacional conqueria la Ciutat de San Cristóbal de las Casas. Dos mesos després els contendents guatemalencs es reunien a la ciutat mexicana de Puebla; el dia abans havia estat assassinat el candidat presidencial mexicà, Luis Colosio.

Els problemes interns de Mèxic foren l'empenta final que calia perquè les parts es posessin d'acord. El Govern mexicà va pressionar més que mai perquè la inestabilitat del seu veí del sud feia temps que li portava maldecaps. Chiapas acull la majoria dels guatemalencs refugiats fora del seu país (*chapines*, els anome-

la pau a Guatemala

nen despectivament els mexicans) i que agreugen la misèria de la zona. També l'URNG es refugia en les selves de Chiapas i l'exèrcit mexicà no els és tan permissiu des de l'aixecament zapatista.

Sobre la taula de negociacions de Puebla hi havia el tema dels drets humans. Tres anys feia que provaven d'arribar a una acord en aquest punt crucial i fou assolit el 29 de març d'enguany. Chiapas hi va ajudar, però uns altres factors determinants influeixen Oslo i tot el procés.

L'ombra del president. El Govern guatemalenc necessita recuperar credibilitat, i una bona manera de fer-ho és amb les converses de pau. Ramiro de León Carpio, el president que el poble va portar a coll quan va assumir la presidència, és ara l'ombra de si mateix. "S'ha deixat lligar per l'exèrcit de peus i mans", diu Nineth Montenegro, líder d'un dels grups que abonen els familiars dels represaliats. El fet és que, en el referèndum popular convocat per Ramiro de León, va participar-hi només el 16% dels votants i que durant el seu mandat els assassinats, segrestos i desaparicions no aclarides han augmentat. Els escamots de la mort fan la seva. El president guatemalenc perd credibilitat internacional i això pot fer tancar moltes aixetes creditícies, essencials per a aquest país en bancarrota.

No passa ni un dia sense que la premsa noamenti alguna desaparició o la trobada d'algun cadàver; però ni diaris ni tribunals no parlen

El president Ramiro de León necessita demostrar al món que fa alguna cosa per posar fi a la impunitat dels escamots de la mort. De l'altra banda, els rebels de l'URNG saben que tenen un espai com a força política, però poc futur com a força armada.

del possibles culpables ni de les seves raons. Ramiro de León necessita demostrar al món que fa alguna cosa per posar fi a la impunitat, i el primer pas no ha estat en fals. Ha signat l'acord global de Drets Humans i una missió d'avançada de les Nacions Unides, que investigarà sobre el terreny, ja ha arribat a Guatemala.

Poc després d'haver signat aquest acord arriba la resposta dels escamots de la mort: assassinen a trets el president del Tribunal Constitucional, Epaminondas González Dubón. "Aquest assassinat vol embrutar el signe d'esperança, és preocupant pensar que hi haurà reaccions violentes a cada acord", denuncia el president de l'Oficina de Drets Humans de l'arquebisbat de Guatemala, Carlos Aldana.

La violència i la impunitat són problemes de difícil solució. Però el discurs dels representants de l'URNG vol recordar que ells demanen més encara i que els obstacles d'aquestes converses de pau són tants com els problemes de Guatemala. "Al calendari de negociacions hi ha temes tan importants com la mala distribució de la terra i els drets dels pobles indígenes. Guatemala és un país amb desigualtats abismals i amb un *apartheid* de fet similar al de Sud-àfrica", diu Jorge Rosal, *Belisario*, representant de l'URNG a Europa.

Si l'URNG insisteix a solucionar els problemes estructurals de Guatemala, el diàleg es farà molt difícil, perquè, si bé la democràcia real és un risc que l'oligarquia està disposada a córrer, la restitució de la propietat de la terra als indígenes afecta massa directament el sector privat organitzat perquè s'avingui a transigir. Però els observadors creuen que l'URNG ha abaixat el sostre i que admetrà que Guatemala continui atrapada en el cercle elemental fins a l'absurd de rics i pobres, en canvi d'unes regles de joc democràtic tolerables. Els rebels saben que tenen un espai com a força política, però poc futur com a força armada.

"En el punt de la comissió de la veritat hi ha pre-acords que fan pensar que la reunió d'Oslo serà fructífera", afirma el representant de l'URNG a Europa. "Hi ha voluntat política d'arribar a un acord", diu el representant governamental. Sembla que es podrà passar pàgina en el capítol de responsabilitats, però al carrer predomina l'escepticisme habitual del poble guatemalenc. Massa vegades els han promès canvis que mai no han vist.

Rosa Díaz

